

vizmus halála” után kezdenek felismerni. A kelet-európaiakat az elnyomás időszakának tapasztalatai bizonyosan megtanították a szabadság igazi értékére.

Másodsorban a közép-európaiak előtt ott a lehetőség, hogy számot vessenek a Habsburg Monarchia zsidóságának bonyolult örökségével, hogy megtartsák belőle, ami jó, és hogy elvessek, ami felesleges. Meg kellene próbálni megismerni és a szükségletek szerint felhasználni a zsidóság tapasztalatait. Létezik egy fontos terület, ahol versenyezni is lehetne, sőt, felül lehetne múlni a zsidó elődöket: ha a közös partikuláris identitás hang-

súlyozása és a jövőendő közép-európai kultúra UNTER UNS (magunk közt) való létrehozásának az álma helyett kitekintenek, s így hoznák létre ezt az új kultúrát, ami ekkor már nem csupán „közép-európai,, vagy „kelet-európai” lenne, sőt, nem is európai, hanem sokkal inkább a nemzetközi kulturális világ része, ami egy sokkal magasabb szintű versenyt jelenthetne. Ha Kelet-Európa képes erre, akkor a jövőendő „modern világ” értékes eleme lesz.

[MARGITTA NÓRA FORDÍTÁSA]

Tímár György /

TORBERG VIDÁM TÖRTÉNETEI

„A mosoly: törzsököm örökrésze.”

Friedrich Torberg osztrák humorista 1908-ban született Bécsben, s ugyanott halt meg 1979-ben. Élete egy részét Prágában, egy másikat – az Anschluss után, zsidó menekültként – az Egyesült Államokban töltötte. Regényein és nagy sikerű paródiáin kívül írt egy *Tante Jolesch* című könyvet, amelyben az olvasó összegyűjtve találja a Monarchia idejének, sőt a Metternichtől az 1938. évi összeomlásig terjedő időszaknak szinte teljes humoros legendáriumát. Főleg a bohémvilágnak, a bécsi és prágai kávéházak-szerkesztőségek környekének, s nem utolsó sorban a bécsi és prágai zsidó családok életének legmulatságosabb epizódjait jegyezte föl. A történetek jórészenek vagy ő maga is személyes tanúja volt, vagy legközvetlenebb baráti körének valamelyik tagja volt az. Márpedig ebbe a körbe a kor számos nagy személyisége beletartozott, Molnár Ferencről Egon Erwin Kischén át Alfred Polgarig és Franz Werfelig.

Az alábbiakban bemutatom Torberg legszívde-
rítőbb históriáit.

A BANKÁR ÉS METTERNICH

Metternich kancellár egy ízben az osztrák államkassza nevében nagyobb kölcsönért folyamodott egy Eskeles nevű zsidó bankárhoz. Amikor az evégből magához rendelt bankárt – a megállapodás létrejötte után – az ajtóhoz kísérte, búcsúzóul bizalmasan e szavakkal fordult hozzá:

– Még valamit, Eskeles. Hírét vettem, hogy az ön Jákob fia lehetetlen társaságba keveredett, fölforogató elemekkel és mindenféle rendbontó cső-

cselékkel érintkezik. Kérem, tegyen róla, hogy ez megszűnjék. Ért engem, ugye? Na és akkor holnap ugyebár elhozza nekem a pénzt.

Nagy volt meghökkenése, midőn a bankár váratlanul így felelt:

– Hercegséged megbocsát, de ezt előbb még egyszer meg kell gondolnom.

– Micsoda? Hogyan?! *Mit* akar itt még meggondolni?

– Azt, hogy kifizetődő üzlet-e pénzt kölcsönözni egy olyan államnak, amely az én Kóbi fiamtól fél.

A DACOS JOLESCH NÉNI

A könyv címét adó Jolesch néni, a zsidó házaszszonyok mintaképe, aki mindenkit, lett légyen az családtag vagy vendég, szenvedélyesen szeretett jól tartani, magának a Jóistennek sem árulta volna el soha, neki magának mi a kedvenc étele. Egyik unokaöccse elhatározta, hogy a végére jár a dolognak, de minden faggatózására azt a választ kapta Jolesch nénitől, hogy ő ilyen számárságokkal nem foglalkozik. Ekkor az ifjú gondolt egyet, és másképp tette föl a kérdést, hogy a nyulat végre kiugrassza a bokorból:

– Tegyük föl, hogy egy vendéglőben ülsz, és tisztában vagy vele (amitől egyébként óvjon az ég!), hogy már csak félórád van hátra a haláloed pillanatáig. Nos, mit rendelsz?

Jolesch nénit azonban nem lehetett zavarba hozni;

– Hogy mit? Hát lehetőleg valami készételt.

A HARAPÓS KUTYA

Egy bizonyos Lewkow nevű bécsi úrnak volt egy Gogo névre hallgató kan kuttyája. Ez az eb oly mindent fölülmúlóan agresszív és harapós volt, hogy a gazdájához látogató bridzspartnerek már-már föllázadtak, és azzal fenyegetőztek, hogy többé a lábukat se teszik be Lewkow úrhoz. Mit volt mit tenni, a bridzsbolond Lewkow úr a békeség és a kártyaparti kedvéért ivartalanította Gogót. A kutya azonban már a következő összejövétel alkalmával újra harciasan rontott neki az egyik vendégnek, aki ettől persze rémülten hőkölt hátra. A házigazda nyugtatgatta:

– Ne féljen, kedves Torczyner úr, a kutya már ki van herélve!

Mire Torczyner:

– Nem is attól félek én, hogy a magáévá tesz, hanem hogy megharap!

IGÉNYES VENDÉGLŐ, IGÉNYES VENDÉG

A New York-i Park Avenue egyik legdrágább és legekkluszívabb éttermébe merő véletlenségből, pusztán éhétől hajtván állított be két osztrák emigráns, mellesleg ortodox zsidók. Meghátrálni nem akartak, noha észlelték a mindenfelől rájuk szegeződő bizalmatlan pillantásokat. Mindazonáltal, hogy tréflit még véletlenül se vegyenek magukhoz, csupán egy kis gyümölcssalátát rendeltek. A pincér fölöttébb előkelő fintor kíséretében vette föl a rendelést. Még szemérmetlenebb grimaszot vágott a pincemester, amikor a két vendég olvasatlanul és azzal a kérdéssel nyújtotta vissza az itallapot, vajon lehet-e itt kóser bort is kapni, mégpedig ha lehetséges, olyat, amit a főrabbinátus fölügyelete alatt álló Manischewitz-féle cég forgalmaz.

– Kérem, rögvest utánanézek – nyilatkozott a pincemester, azzal méltóságteljesen visszavonult.

És mit tesz az Örökkévaló, öt perc elteltével vissza is tért, faarccal plusz egy ezüst jegesvödörrel, utóbbiban – csodák csodája! – az óhajtott Manischewitz-féle kóser borral.

A két vendég egyike, az, aki az italt rendelte, kiemelte a palackot a vödörből, alaposan megnézte magának a címkét, majd a következő kérdéssel fordult a fennkölt ábrázatú pincemesterhez:

– Hm, mondja csak... Jó évjárat volt az az 5712-es?

ÖT IS LEHET SOK

Egy Grün nevű bécsi izraelita hitoktató arról volt nevezetes, hogy igen könnyen zavarba lehetett

hozni. Ráadásul ehhez még a diákok közreműködése sem volt okvetlenül szükséges: Grün úr bizony önmagát is zavarba hozta számos alkalommal. Torberg leírja az alábbi esetet, amikor a hitoktató ekként kezdett bele a makkabeusokról szóló előadásába:

– A hasmoneusok törzsének atyja, azé, melyből a makkabeusok származtak, Mattatiás volt. Mattatiásnak öt fia volt, úgymint: Eleázár, Júda... akit később Júda Makkabinak hívtak... aztán Jochanán... nem, Jochanán a legidősebb volt, tehát akkor lássuk csak: Jochanán... Júda... Simon... Jochanán... nem, ő már volt, mármint a Jonatán... Kezdjük előlről. Mattatiásnak öt fia volt, úgymint: Jochanán, Simon, Júda... aki tulajdonképpen a legfontosabb közülük, hiszen őt nevezték később Júda Makkabinak... Jonatán... nem, Eleázár...

Újabb nekifutás:

– Mattatiásnak öt fia volt. Jochanán volt a legidősebb, de Júda volt a legfontosabb... Köztük volt Simon... Hiányzik még az ötödik... Eleázár már megvolna...

Következett a végső roham:

– Mattatiásnak öt fia volt: Júda, Simon és Eleázár.

MEGFEJTHETETLEN TALÁNY

A Ferenc József által is kedvelt és látogatott, s épp ezért nagyon fölkapott osztrák nyaralóhelyely, Bad Ischllel kapcsolatban kérdezte egy ízben Armin Berg, az ismert bécsi komikus:

– Ötszázmillió kínai van a világon (akkor még csak annyi volt – *T. Gy.*), és mindössze 15 millió zsidó (akkor még annyi volt) – *T. Gy.*). Hogy lehetséges az, hogy az ember még véletlenül sem lát Ischlben egyetlen árva kínait sem?

POLDI SINGER FOGADALMA

A bécsi Poldi Singer szenvedélyes pókerjátékos volt. Egyik éjszaka könyörtelenül üldözte a balszerencse, olyannyira, hogy hajnal felé egész kis vagyont kellett kifizetnie partnereinek, köztük magának Torbergnek. Ekkor tette a következő, nevezetessé vált fogadalmat:

– Barátaim, kész, elég volt! Megesküszöm, és ti vagytok rá a tanúk, megesküszöm a szüleim lelki üdvére, hogy soha többé nem pókerezem. Soha életemben! Kivéve olyankor, amikor én leszek a házigazda, és a parti nem jönne össze a személyes részvételem nélkül.

Kis szünet, torokköszörülés.

– Kivéve továbbá minden egyéb alkalmat.

ÜDÜL A LAPSZERKESZTŐ

Rudi Thomas, a *Prager Tagblatt* főszerkesztő-helyettese több időt töltött életéből Prága kávéházaiban, mint kívülről. Egy ízben Torberggel együtt utazott egészségügyi okokból Marienbadba, a mai Mariánske Lázněba. Hazajövet ekként dicsérte a helyet:

– Nézzétek, gyerekek, nem arról van szó, hogy Marienbad szép, mert hát egy fittyfenét szép. De mondhatom, nagyon jó kávéházai vannak, továbbá néhány olyan étterme, ahol igazán tisztességes a koszt; a színháza egyáltalán nem rossz, kiváltképp ilyenkor, a nyári vendégjátékok idején... Na aztán az ember, ugye, egy csomó ismerőssel találkozik... Azt a kevés friss levegőt pedig valahogy el kell cserébe viselni.

SZÜLŐI FELSZÓLÍTÁS

Az egyik prágai zsidó család egyetlen leánygyermeké gerincferdülésben szenvedett. A rendellenesség egyre föltűnőbb lett, annyira, hogy az édesanya elhatározta: a legnevesebb specialistához viszi el a kislányt. Az orvostanár színe előtt aztán a következő szavakkal fordult gyermekéhez:

– Állj egyenesen, kislányom, hadd lássa a professzor úr, milyen görbe vagy.

AZ „ANYAGVÉTEL”

Egy Krasa nevű prágai szoknyapecért az a szerencsétlenség ért, hogy az egyik általa meghódított, megejtő, sőt megejtett leányzó beperelte gyerektartásért. Krasának, aki nem tartozott éppen a leggazdagabb prágai zsidók közé (inkább *nekik*), csak egyetlen lehetősége maradt, hogy kibújhassék a kínos kötelezettség alól: be kellett bizonyítania, méghozzá hitelt érdemlően, vagyis orvosilag, hogy nem lehet gyermeke. Hamis tanúzásra azonban senki nem volt hajlandó, kivéve egy Kalmus nevű külvárosi tisztiorvost. Hozzá villamosozott hát ki Krasa úr. Csakhogy Kalmus doktor föltételt szabott:

– Hát kérem, kedves uram, részemről a dolog rendben volna, de az aláírásomhoz az kell, hogy adott esetben eskü alatt vallhassam: megejtettem a magpróbát.

– Micsodát?!

– A magpróbát. Tessék, itt egy gumióvszer. Kérem, produkáljon nekem anyagot.

Azzal beültette Krasát egy öblös karosszékebe, ő maga pedig hátracsapott kezekkel föl és alá kezdett járkalni Krasa... hm... orra előtt, amivel, hogy úgy mondjam, nem könnyítette meg páciense dolgát. Végül még neki állt följebb... már

úgy értem, hogy még ő ripakodott rá a nyomorult „anyagszolgáltatóra”:

– Na mi lesz, Krasa úr? Elkészül végre?

Mire a pórul járt szoknyapecér:

– Doktorkám... Legalább tegezze ilyenkor...

TURISTAÚT

Egy Hajek nevű és egy Wolf nevű prágai ügyvéd – mindkettő a nevezetes Urban kávéház törzsvendége – szüntelenül ugratta egymást századunk 30-as éveiben, az egész város nagy derűtségére. Különösen Hajek ugratásai váltak szállóigévé. Egy ízben Wolf, meghallva, hogy a Szovjetunióban megalakult az Inturiszt nevű utazási iroda és meghirdette a szovjetunióbéli első társasutazásokat külföldiek számára, azonnal jelentkezett. Az elutazás napján asztaltársaságának tagjai testületileg vonultak ki a Wilson-pályaudvarra, hogy elbúcsúztassák. Az indulás percében, amikor a vonatajtók már becsukódtak, Hajek a következő búcsúszózatot intézte az ablakon mosolyogva kikönyöklő Wolfhoz:

– Kedves Wolf! Te vagy közülünk az első, aki a Szovjetunióba látogatsz. Hidd el, a te úttörő szellemed nagy hatással van ránk. Bizonyára tudod, hogy a Szovjetunióban már sok személyt kivégeztek, de a prágai Ügyvédi Kamara tagjai közül még egyet sem. Nos, közlöm, hogy a te moszkvai Inturiszt-szállódban az alábbi szövegű távirat vár rád: BOMBAKAT HETES SZAAAMU OESSZEKOETOEPONTROL ELSZAALITANI STOP TROCKIJ. Na, jó utat, Wolf!

EGY KIS ÉRZELMET, MEHLWURM ÚR!

Ez a Mehlwurm úr már évtizedek óta dolgozott a *Prager Tagblatt* szerkesztőségében. Ő adta le naponta a rendőri híreket. De soha egyetlen szót sem változtatott a hírügynökségi jelentéseken, pusztán csak továbbította őket a szerkesztő útján a nyomdának. A lap tulajdonosa már-már útilaput kötött a talpára, mondván, hogy ezért kár valakit fizetnie, de a kollégák a védelmükbe vették az öreg bútoradarabot. Hogy megmenthessék a fenyegető elbocsátástól, megpróbálták a lelkére beszélni, s arra kérlelték, hogy elegyítsen valamilyen személyes elemet, valaminő egyéni érzelmet a rideg tényekhez. Akárcsak egy félmondatos kis kommentár erejéig. Mehlwurm úr bölintott: érti. Ebben a pillanatban futott be a távirati iroda alábbi jelentése:

Maria Stejskal 48 éves szakácsnő, akinek éles szóváltása támadt élettársával, Franz Kemmeter 42 éves kőművessegéddel, ez utóbbi több késszurással súlyosan megsebesítette.

Mehlwurm úr ezt a hírt, immár egyéni érzelmeivel megfejelve, ekként adta le: „Maria Stejskal 48 éves szakácsnőt, akinek éles szóváltása támadt élet-társával, Franz Kemmeter 42 éves kőművessegéd- del, ez utóbbi több késszúrással súlyosan megsebe- sítette. *Sajnos.*”

VANDÁLOK

A német nyelvű prágai lap sportszerkesztője a világ legrendetlenebb embere volt. Szerkesztő- ségi szobájában minden mindig a feje tetején állt, az íróasztalokon a fiókok tartalma kiberítva, a padlón halomba tornyosult, majd idővel oldalra omlott az eldobott kéziratlapok és régi lappéldányok tömege. Mint később kiderült, ez a tény mentette meg a szerkesztőséget. Egy napon ugyanis nacio- nalista hóbörgők csapata járta végig a különféle lapok redakcióit, és dúlt, pusztított, ahogy csak bírt. Amikor a *Prager Tagblatt*-hoz értek, a véletlen úgy hozta, hogy vezérük elsőként épp a sportszer- kesztő szobájába nyitott be. Ezután nyomban hát- raarcot intett társainak, e szavakkal:

– Gyerünk egy házzal odébb, fiúk! Itt már jár- tunk.

AZ ÜGYVÉD ÉS A BETÖRŐ

Alighanem Hugo Sperber doktor volt a legfélel- metesebb hírvédőügyvéd Bécsben. Kíméletlen, de mindig szellemes visszavágásaitól okkal rette- gett minden ügyész. Egy ízben Sperber egy betö- rőt védett, aki ellen az ügyész az alábbi menny- dörgő vádbeszédet tartotta:

– Ez az ember április 16-án nem átalott fényes nappal betörni Weber tanácsos úr villájába. Május 30-án az éjszakai sötétséget a legaljasabb módon kihasználva tört be Müller ékszerészhez...

Mire Sperber közberikkantott:

– Ügyész úr, kérem, tulajdonképpen melyik napszakban kellene a védencemnek betörnie?

RENDREUTASÍTÁS

Mint már annyiszor, Sperber ezúttal is egy betö- rőt védett. Emez azonban nagyon megnehezítette

a dolgát, mert folyton közbekotyogott, mialatt az ügyvéd a védőbeszédét tartotta, s lépten-nyomon megpróbálta Sperber figyelmét különféle, szerinte lényeges enyhítő körülményekre fölhívni. Sper- ber, akit idegesített, hogy nem tudja álláspontját összefüggően kifejtetni, végül is hangosan ripako- dott rá védencére:

– Nézze, barátom, én ugyebár nem zavartam magát betörés közben. Nos hát, szépen kérem, maga se zavarjon engem, amikor a védőbeszéde- met mondom!

A FALU BOLONDJA MEG A TEHÉN

Maradjunk még Sperber ügyvédnél. Egy alka- lommal egy szerencsétlen pásztorfiút kellett véde- nie. A vád tanúkkal bizonyította, hogy a hibbant kölyök a nyílt réten egy tehénnel... egy tehenet... nos, igen. Az ügyész fürgeteges tirádát eresztett meg, mintha nem egy gyöngé elméjű ifjonc, hanem egy többszörös rablógyilkos ügyét tárgyal- nánk. Sperber doktor, amikor megkapta a szót, a tarkóját vakargatva állt föl:

– Uraim, bevallom, az ügyész úr szavai rendkí- vül mély benyomást gyakoroltak rám. Úgyany- nyira, hogy semmit nem tudok ellenük fölhozni. Sőt, még meg is toldanám a vádat. Ezért megkér- dem, vajon utána nézett-e valaki: betöltötte-e egyáltalán az a tehén a tizennegyedik életévét?

EINSTEIN, A KÖLTŐ

A nagy tudósról kevesen tudják, hogy verset is írt. Egyet. Egy négysorost. Azt, hogy e kis költe- mény fönmaradt, Torbergnek köszönhetjük: ő mentette meg az utókor számára. Íme a művecske, előbb német eredetiben, majd heve- nyészett műfordításomban:

*Schau ich mir die Juden an,
Hab ich wenig Freude dran.
Fallen mir die andern ein,
Bin ich froh, ein Jud zu sein.*

*(Látván sok zsidót körül,
Szívem nemigen örül.
A többit, ha végem itt,
Zsidó voltom boldogít.)*